Helsinki 7.6.2021

Eduskunnan talousvaliokunnalle aiheesta HE 97/2021

Hallituksen esityksen mukaan noin vuosi sitten käyttöön otettua yritysten määräaikaista kustannustukea jatkettaisiin niin että sillä voidaan korvata yrityksille niiden kiinteitä kustannuksia myös kuluvan vuoden maalis-, huhti- ja toukokuun ajalta. Kyse on kustannustuen neljännestä hakukierroksesta.

Tuen määräytymistä koskevat ehdot pysyvät esityksen mukaan pääosin ennallaan. Esitykseen liittyy kuitenkin kohta, joka kasvattaa tukia niille yrityksille, jotka aikaisempien ehtojen puitteissa saisivat alle 2 000 euron kustannustuen. Joissakin tapauksissa tällaiset yritykset voivat saada tukea 100 prosenttia tuen perusteena käytetyistä kustannuksista.

Lisäksi hallitus esittää ns. sulkemiskorvauksen ehtojen muuttamista tavalla, joka mahdollistaa aikaisempaa suuremmat korvaukset suhteellisen suurille yrityksille. Kyse on korvauksesta siitä, että yritys on joutunut sulkemaan toimitilojaan suoraan lain tai viranomaisen määräyksen johdosta 9.3.-18.4.2021.

Keskityn lausunnossani kustannustukeen ja sivuutan edellä mainitun sulkemiskorvauksen, joka on nähdäkseni kaikille yrityksille tarkoitettua kustannustukea helpommin perusteltavissa oleva tuki.

Taustaa

Taloudellisissa vaikeuksissa olevien yritysten tukemista tulee yleensä välttää, sillä se hidastaa tuottavuuden kasvua jarruttamalla niin kutsuttua luovaa tuhoa, jossa korkean tuottavuuden yritykset kasvavat ja matalan tuottavuuden yritykset pienenevät tai poistuvat kokonaan markkinoilta. Julkisen vallan tehtävänä on yleensä pikemminkin huolehtia yritystoiminnan yleisistä edellytyksistä ja tukea luovan tuhon vuoksi työttömäksi jääviä työntekijöitä sosiaaliturvan kautta.

Tämän periaatteen noudattamisesta on joskus perusteltua luopua. Vaikeuksissa olevien yritysten tukemiselle koronavirusepidemian aikana voidaan nähdäkseni esittää ainakin kaksi toisiinsa liittyvää perustelua.

Ensinnäkin koronavirusepidemiassa on kyse riskistä, joka on yritysten omista toimista riippumaton, mutta jota on silti vaikea vakuuttaa. Vastaavan epidemian aiheuttamien tappioiden varalta on luultavasti vaikea saada kattavaa vakuutusta. Valtiovalta voi nostaa hyvinvointia huolehtimalla tällaisten vaikeasti vakuutettavien riskien osittaisesta jakamisesta kaikkien kansalaisten kesken. Tämä koskee jossakin määrin myös yritysten omistajia. Kyse on erityisesti yrittäjistä, joiden koko omaisuus on suurelta osin kiinni omassa yrityksessä.

Toiseksi on perusteltua pyrkiä välttämään tilannetta, jossa merkittävä osa yrityksistä ajautuu konkurssiin samaan aikaa. Konkurssiaallon myötä työttömyys saattaisi nousta pitkäksi aikaa, sillä uusien yritysten ja tuotantoketjujen perustaminen vie aikaa. Rahoitusmarkkinat voivat toimia koko kansantalouden kannalta epätyydyttävällä tavalla, sillä yksityisillä sijoittajilla ei ole kannustinta ottaa huomioon suuren konkurssiaallon aiheuttaman työttömyyden nousun kaikkia yhteiskunnallisia kustannuksia. Varsinkin koronavirusepidemian alkuvaiheessa oli syytä pelätä, että epidemian aiheuttamat käyttäytymisvaikutukset ja sen hillitsemiseksi tarkoitetut rajoitustoimet voivat aiheuttaa paljon konkursseja.

On toisaalta selvää, että poikkeusolosuhteilla perusteltujen yritystukien hyödyt voivat jäädä niiden haittoja pienemmiksi, jos yrityksiä tuetaan liian pitkään tai liian suurilla summilla. Siksi tukien suuruutta ja kestoa on arvioitava kriittisesti.

Kustannusten määräytymistä koskevat ehdot

Olen aikaisemmassa lausunnossani (8.6. 2020) talousvaliokunnalle perustellut, miksi pidän kustannusten määräytymistä koskevia ehtoja yleisesti ottaen järkevinä.

On kuitenkin todettava, että edellä mainittu mahdollisuus saada tukea jopa 100 % kiinteistä kustannuksista on minusta huonosti perusteltu. Esityksen mukaan ”Tämä on perusteltua, koska aiemmilla kustannustukikierroksilla on havaittu, että pienempien yritysten hakemuksista hylätään lähes 80 prosenttia eikä tuen laskentamalli siten riittävällä tavalla sovellu pienempiin yrityksiin. Tuen tarve on pienempien yritysten ja erityisesti yksinyrittäjien osalta kuitenkin sama kuin isommilla yrityksillä.” Ainakin minulle jää epäselväksi, miksi esitetty tuen suuruutta koskeva muutos pienentäisi hylättyjen hakemusten määrää.

On myös mielestäni erikoista luopua kiinteisiin kustannuksiin liittyvästä omavastuusta kokonaan edes pienimpien yritysten osalta. Toisaalta kyse on toki euromääräisesti sen verran pienestä tuesta, että sillä tuskin on suurta merkitystä sen paremmin yleisen talouskehityksen kuin valtiontaloudenkaan kannalta.

Tarve kustannustuen jatkamiselle

Kustannustuen tarve on nähdäkseni useasta syystä nyt selvästi pienempi kuin aikaisemmin. Ensinnäkin yrityksillä on jo ollut aikaa sopeuttaa toimintaansa koronavirusepidemian aiheuttamaan äkilliseen toimintaympäristön muutokseen. Toiseksi rokotteiden ansiosta epidemiatilanteen voi olettaa parantuvan nopeasti, minkä voi olettaa helpottavan yritysten mahdollisuuksia saada yksityistä rahoitusta. Kolmanneksi viime keväänä pelätty konkurssiaalto on toistaiseksi vältetty ja työllisyys on jo hyvin lähellä koronakriisiä edeltänyttä tasoa. On vaikea uskoa, että ilman uutta kustannustukikierrosta tilanne kääntyisi nopeasti selvästi huonommaksi.

Tätä taustaa perustelut kustannustuen neljännen kierroksen puolesta ovat minusta ainakin paljon heikompia kuin perustelut aikaisempien kierrosten puolesta. Kustannustuen jatkamiseen liittyy

myös vaaraa siitä, että tuki palkitsee yrityksiä, jotka ovat ennakoineet kustannustuen muodossa annetun täysin vastikkeettoman tuen saamisen. On huomattava, että yrityksiä voidaan tarvittaessa tukea myös erilaisilla vastikkeellisilla tuilla.

On toki vaikea sanoa tarkasti, milloin poikkeusolosuhteilla perusteltu yritysten tukeminen tulisi kokonaan lopettaa, enkä pidä hallituksen esitystä ainakaan suurena virheenä. Mielestäni hallituksen tulisi kuitenkin ainakin varoa antamasta yrityksille lupausta, että ne voivat saada koronakriisiin liittyvää vastikkeetonta tukea vielä käsillä olevassa hallituksen esityksessä kuvatun kustannustuen neljännen hakukierroksen jälkeenkin.

Kunnioittavasti,

Niku Määttänen

Professori, Helsingin yliopisto ja Helsinki Graduate School of Economics